

Лисогірська гімназія
Теопільської селищної ради

Стецюк Павло Володимирович

Відомості про виконання
завдань на уроці української мови

2023

П.В.Стецюк

Інтеграція інтерактивних технологій на уроках української мови. — Лисогірка, 2023. - 47 с.

Посібник містить конспекти уроків української мови в 9 класі(по темі «Безсполучникове складне речення») з використанням інтерактивних технологій навчання. Запропонований матеріал уроків допоможе вивчити та закріпити знання учнів через подання його укрупненими частинами на основі таблиць, схем та блок-схем .

Посібник адресовано вчителям української мови та літератури .

Рекомендовано: педагогічною радою Лисогірської гімназії Теофіпольської селищної ради Протокол № 5 від 29 грудня 2022 року

ЗМІСТ

Передмова	4
Безсполучникове складне речення.Смислові відношення між простими реченнями(на матеріалі поеми «Гайдамаки» Т.Г.Шевченка).....	5
Інтонація безсполучникових складних речень.....	14
Кома та крапка з комою між частинами безсполучникового складного речення (на матеріалі народних дум та балад).....	19
Двокрапка у безсполучниковому складному реченні (на матеріалі роману П.Куліша «Чорна рада»).....	25
Тире у складному безсполучниковому реченні.....	30
Тематична контрольна робота.....	35
Додатки.....	38
Бібліографія	47

Передмова

На сучасному етапі утвердження статусу української мови як державної шкільний курс рідної мови набуває особливого значення. Нова школа ставить перед вчителем нові завдання, і перш за все виховати творчу особистість, знайти «золоту жилку», що допоможе в розкритті творчих здібностей дитини. Школа має навчати кожного свого вихованця самостійно мислити, діяти в нестандартних умовах.

Для того, щоб розвиток творчих можливостей учнів був ефективним, необхідно продумувати різні форми роботи з учнями. Ефективними вважають уроки української мови з використанням інтерактивних технологій навчання, які активізують процес особистісно зорієнтованого навчання й унеможливають домінування одного учасника навчального процесу над іншим.

У даному посібнику вміщено розробки уроків з української мови для 9 класу по темі «Безсполучникове складне речення» із використанням інтерактивних технологій чи їх елементів.

Мета посібника – удосконалення сучасного уроку завдяки інноваційній діяльності; орієнтація на різноманітні способи мислення, розвиток пізнавальних можливостей та креативності школярів.

Посібник призначений для вчителів української мови та літератури.

Безсполучникове складне речення. Смислові відношення між простими реченнями (на матеріалі поеми «Гайдамаки» Т.Г.Шевченка).

Мета уроку: узагальнити, систематизувати знання учнів про сполучникове речення та розглянути особливості безсполучникового

складного речення на прикладі поеми «Гайдамаки» Т.Г.Шевченка ; вдосконалювати вміння та навички пошуково-дослідницької роботи ; розкрити значення безсполучникового складного речення як синтаксичної одиниці у творі ; виховувати любов і повагу до історичного минулого.

Тип уроку: *урок узагальнення та систематизації знань*

Форми роботи: репродуктивна бесіда («вільний мікрофон»), інтелектуальна розминка («навчаючись - учусь»), усне повідомлення на лінгвістичну тему , самостійна робота творчо-пошукового характеру , мовне спостереження («мозковий штурм») , лінгвістичне лото , літературна вікторина

Обладнання: виставка творів Т.Г.Шевченка , ілюстрації до поеми «Гайдамаки» , схема-алгоритм , опорні схеми: «Синтаксичний аналіз простого речення» , «Синтаксичний аналіз складного речення» , роздавальний матеріал.

Є в Шевченка народження дата ,
Дати смерті в Шевченка нема .
Ліна Костенко

Зміст і структура уроку

Методична ремарка. *Робота на уроці здійснюється у творчих дослідницьких групах , які взаємодоповнюють одна одну. Протягом уроку вчитель та учні коментують ілюстрації до твору . Перед кожним учнем на парті – текст твору «Гайдамаки» , схеми-алгоритми визначення типу речення , опорні схеми: «Синтаксичний аналіз простого речення» , «Синтаксичний аналіз складного речення».*

Установчо-мотиваційний етап

I.Організаційно-вступна частина

Вступне слово вчителя

Іди , історіє моя ,
Моя рідня , моя сім'я !

Щасливий той народ , який має свою знаменну історію , пишається славними патріотами , що примножували його нев'янучу славу. Подвиги козаків возвеличував народ у своїй творчості . Не міг обминути цієї теми у своїй творчості і славний син українського народу , наш геній , наша гордість – Т.Г.Шевченко. На уроці української мови ми будемо працювати над дослідженням його творчого почерку , мовностилістичних особливостей поеми.

Репродуктивна бесіда («вільний мікрофон»)

- Що відомо вам про гайдамаччину?
- Хто очолював народне анти шляхетське повстання?
- У чому нев'януча свіжість «Гайдамаків» ?
- Чи актуальний цей твір сьогодні ?
- Яка ж тематика цього твору ?

Учитель. Саме на сьогоднішньому уроці ми ще раз припадемо спраглими вустами до історичного минулого України , роль у цьому історичному процесі мужніх і відданих запорожців Максима Залізняка та Івана Гонти. Крім того , ми досліджуватимемо особливості синтаксису твору , захищатимемо свої знання про безсполучникові речення, спробуємо з'ясувати їх особливість у сюжетній канві твору.

II. Повідомлення теми , мети , завдань уроку.

Учитель: Тема нашого уроку – Безсполучникове складне речення. Смислові відношення між простими реченнями (на основі поеми «Гайдамаки» Т.Г.Шевченка).

Мета уроку: узагальнити, систематизувати знання про сполучникове складне речення та розглянути особливості безсполучникового складного речення на прикладі поеми «Гайдамаки», поглибити вміння учнів аналізувати ліричний твір ; розвивати уважність , зосередженість , поглиблювати навички пошуково-дослідницької роботи ; виховувати любов і повагу до історичного минулого нашого народу.

Постановка виконавських завдань

- 1.Досліджувати смислові зв'язки між простими реченнями – частинами у безсполучниковому складному реченні на основі поеми «Гайдамаки» Т.Г.Шевченка.
- 2.Удосконалювати пошуково-дослідницьку роботу.
- 3.Розширити знання про роль художніх засобів та стилістичних фігур у структурі твору.
- 4.Досліджувати роль безсполучникових речень у поемі.

Операційно-пізнавальний етап

III. Актуалізація та корекція опорних знань учнів.

Бесіда «вільний мікрофон»

- Чому Шевченко назвав саме так поему? (Назва він твір іменем учасників Коліївщини – народного анти – шляхетського повстання 1768 р. на Правобережній Україні).
- У якому році написав Т.Г.Шевченко цей твір ? (У 1841 році).
- Які події покладено в основу твору? (В основі твору – події 1768 року , коли відбувся на Правобережній Україні .Народ повстав проти польської шляхти).
- Хто очолював повстання проти шляхти ?
(Повстання очолював спочатку запорожець Максим Залізник , а другим отаманом був син селянина , сотник Іван Гонта).

- Хто ще з видатних гетьманів згадується у творі?
(У поемі згадується славний гетьман запорожців Богдан Хмельницький).
- У чому композиційні особливості поеми ? (Поема має два вступи , одинадцять розділів і епілог , післямова і гумористичне послання до передплатників).
Інтелектуальна розминка («навчаючи – навчаюсь»)
- Які основні одиниці синтаксису ?
(Словосполучення речення) .
- Які види речень за будовою вам відомі ? (Складні та прості).
- Які види складних речень ви знаєте ? (Сполучникові та безсполучникові .Див. додаток 1).
- А що можуть дати нам складні безсполучникові речення ? (Безсполучникові речення є одним із засобів передачі думок і почуттів).

Усне повідомлення на лінгвістичну тему

Мовознавець. Перше.Що називається безсполучниковим складним реченням? *Складним безсполучниковим називається речення . частини якого об'єднані в одне смислове ціле за допомогою лише інтонації .*

Друге . Як поділяються безсполучникові складні речення за характером смислових зв'язків ? *За характером смислових зв'язків безсполучникові складні речення поділяються на дві основні групи :*

- з однорідними частинами-реченнями , які не підпорядковані за змістом одна одній (Див. додаток 2);
- з неоднорідними реченнями , одне з яких пояснює інше (Див. додаток 3) .

Третє. Які смислові відношення можуть виражати речення з однорідними частинами ? *Речення з однорідними частинами можуть виражати : одночасність подій , часову послідовність , зіставлення чи протиставлення.*

Четверте. На які види діляться безсполучникові складні речення з неоднорідними частинами ? *Безсполучникові складні речення з неоднорідними частинами поділяються на:*

- зі значенням умови;
- наслідку ;
- часу ;
- пояснення ;
- причини.

Диктант із завданням

Завдання: зробити синтаксичний розбір речень , побудувати структурні схеми (див . додаток 4 , 5)

Зразок розбору речення:

Минають дні , минає літо ,

Шелестить пожовкле листя по діброві ;

Гуляють хмари ; сонце спить.

(Речення складне , складне , неокличне , безсполучникове. Складається з п'яти простих речень. Характеризуємо кожне просте речення. Перше просте речення: **Минають дні** – просте , двоскладне , повне , непоширене. Граматична основа:

підмет :дні – простий , виражений іменником у називному відмінку множини , відповідає на питання що?

присудок – минають – простий дієслівний , виражений дієсловом теперішнього часу , відповідає на питання що роблять?

Друге просте речення: **Минає літо** – просте , двоскладне , повне , непоширене. Граматична основа:

Підмет: літо – простий , виражений іменником у називному відмінку однини , відповідає на питання що?

Присудок: минає – простий дієслівний , виражений дієсловом теперішнього часу , відповідає на питання що робить ?

Третє просте речення: **Шелестить пожовкле листя по діброві** – просте , двоскладне , повне , поширене , неускладнене. Граматична основа:

Підмет: листя – простий , виражений іменником у називному відмінку однини , відповідає на питання що?

Присудок: шелестить – простий дієслівний , виражений дієсловом теперішнього часу , відповідає на питання що робить ?

Означення: пожовкле – узгоджене , виражене прикметником у називному відмінку множини , відповідає на питання яке?

Обставина: по діброві – обставина місця , відповідає на питання де? , виражена іменником у місцевому відмінку однини з прийменником по , залежить від присудка шелестить.

Четверте просте речення: **Гуляють хмари** – просте , двоскладне , повне , непоширене , неускладнене.

Граматична основа:

Підмет: хмари – простий , виражений іменником у називному відмінку множини , відповідає на питання що?

Присудок: гуляють – простий дієслівний , виражений дієсловом теперішнього часу . відповідають на питання що роблять?

П'яте просте речення: **Сонце спить** – просте , двоскладне, повне . непоширене. Граматична основа:

Підмет: сонце – простий , виражений іменником у називному відмінку однини , відповідає на питання що?

Присудок: спить – простий дієслівний , виражений дієсловом теперішнього часу , відповідає на питання що робить?

Речення:

1. Гомоніла Україна ,
Довго гомоніла ,
Довго , довго кров степами

- Текла-червоніла.
2. Отамани на бенкеті ,
Неначе на раді ,
Походжають , розмовляють ;
Вельможна громада
Не втерпіла , ударила
Старими ногами.
3. Козак оживе ;
Оживуть гетьмани в золотім жупані ;
Прокинеться доля ; козак заспіва .
4. Смеркалося , Із Лисинки
Кругом засвітило:
Ото Гонта з Залізняком
Люльки закурили.

Мовне спостереження («мозковий штурм»)

Яка особливість аналізованих речень? (складні , непоширені (рідше поширені) неускладнені , що свідчить про швидке розгортання подій , оригінальний стиль висловлення думки).

Що об'єднує дані речення? (Об'єднує дані речення інформація про отаманів Коліївщини – Максима Залізняка , Івана Гонту , які користувалися повагою у запорозьких козаків).

Творчо-дослідницький етап

IV. Застосування знань , умінь , навичок.

Творчо-дослідницька робота

(випереджувальне завдання)

1. Історик. Історичний портрет Максима Залізняка

Залізняк – улюбленець повсталих. За походженням – наймит , що з чотирнадцяти років виховувався на Запорожжі. Максим знає , чого хоче народ , він виразник його сподівань. Розум , сила , воля , людяність – головне в характері Залізняка , за те його й поважають. Люблять «батька Максима» не тільки за патріотичне горіння в боротьбі за правду й волю , а й за тонке почуття гумору. Максим Залізняк – богатир , щира чуйна людина , ідеал народного ватажка. Був підступно заарештований царськими офіцерами , таврований і засланий на каторгу в Сибір.

2.Історик. Історичний портрет Івана Гонти.

Іван Гонта - історична особа , що очолила гайдамацький рух. Іван Гонта – син селянина , сотник , якому Потоцький подарував два села , щоб мати з нього вірного слугу. Але козака це не спокусило: він став не катом свого народу , а його вірним сином. У розпал Коліївщини Катерина II наказала заарештувати отамана .З Гонтою нечувано розправилася шляхта: за легендою, його голого посадили на розпечені штаби заліза , з живого зідрали 12 пасів шкіри , поступово відрубували руки , вуха , язик ,

викололи очі. А насправді , катували Гонту три дні й таки здирали паси, потім четвертували й окремо частини тіла поприбивали на перехресних шляхах.

Творча робота асоціативного характеру (під ніжну ліричну мелодію) про роль отаманів Коліївщини в історії України.

Завдання: змалювати образ Максима Залізняка або Івана Гонти . Які асоціації викликає у вас цей образ? У роботі використати складні безсполучникові речення та прокоментувати їх.

Лінгвістичне лото (робота в парах)

Завдання: знайти відповідне продовження речення ; зробити синтаксичний розбір утвореного речення (усно) , на дошці намалювати структурні схеми.

1.Нігде не чуť людської мови; ...

2.Надворі світає;

Погас місяць ,...

3.Зорі сяють ; серед неба

Горить білолиций ;

Верба слуха соловейка ,...

Довідка: ...дивиться в криницю. ...звір тільки виє по селу, гризучи трупи. ...горить сонце.

Літературна вікторина

«Хто ховається за словесним портретом?»

Методична ремарка. Учитель зачитує цитату з твору , учні повинні вказати героя , про якого йдеться в цитаті.

1.Сирота убогий:

Ні сестри , ні брата , нікого нема!

Попихач жидівський , виріс порогу;

А не клене долі , людей не займа.

(Ярема Галайда)

2.Навіки праведний заснув.

Горіло світло , погасало ,

Погасло... Мертвий мов здригнув.

(Титар)

3.Я сирота з Вільшаної ,

Сирота , бабусю .

Батька ляхи замучили ,

А мене ... боюся.

(Оксана)

4.Хто сказав такі слова:

Мої діти – католики...

Щоб не було зради ,

Щоб не було поговору ,

Панове громадо!

Я присягав , брав свячений

Різять католика.
(Іван Гонта)
Лірична хвилинка .
Виразне читання уривка з поеми
Учень-декламатор читає уривок з поеми «Гомоніла Україна...»

Системно-узагальнюючий етап

V. Закріплення знань , умінь , навичок. **Самостійна робота**

(Індивідуальна робота – завдання на картках: розставити розділові знаки та пропущені орфограми , зробити синтаксичний розбір речення).

(див.додаток 4. 5)

Картка №1

**Погуляли гайдамаки
Добре погуляли
Трохи не рік шляхе..ькою
Кров...ю напували
...країну та й замовкли –
Ножі пощ...рбили.**

Картка №2

**З того часу в ...країні
Жито з...л...ніє
Не чуть плачу ні гармати
Тільки вітер віє
Наг...нає верби в гаї
А тирсу на полі.**

Картка №3

**Давно те минуло як мала дитина
Сирота в р...днині я колис... блукав
Без свити без хліба по тій ...країні
Де ...алізняк ...онта з св...яченим гуляв.**

VI. Підсумок уроку.

Літературознавець. Значення «Гайдамаків» у художній літературі.
Найкращим доказом суспільного значення поеми є ряд книжок , сотні статей про неї та перекладів , які з'явилися в нас і за кордоном від часі написання твору. Вплив «Гайдамаків» на літературний процес в Україні такий значний , що зразу після надрукування поеми почали з'являтися однотемні твори-переспіви наслідування , продовження мотивів тощо. Десятки творів на текст і мотиви «Гайдамаків» написано композиторами.

Це , зокрема , пісні Миколи Лисенка , Михайла Вериківського, Михайла Тіца та інших. Ілюстрували поему такі майстри пензля , як Яків де-Бальмен , Ілля Рєпін , Опанас Сластьон ,Іван Їжакевич та інші. На мотив поеми наш народ склав «Марш гайдамаків» , танець «Гонта». За поемою «Гайдамаки» знято два кінофільми – «Злива» та «Коліївщина». Про Коліївщину Юрій Мушкетик написав роман «Гайдамаки» , Микола Глухенький – повісті «Коліївщина» та « Колії».

Підсумково-узагальнююча бесіда

Учитель. «Гайдамаки» - найбільш відомий та найбільш художньо цінний твір Кобзаря. До його аналізу зверталось надзвичайно багато науковців , а поема й досі таїть у собі багато цінного , ще не відкритого й не дослідженого. Цей твір вплинув на багатьох митців.

У чому особливість мови твору «Гайдамаки»?

(Романтичному стилю мови відповідає барвиста мова , її лексичне багатство , зокрема синонімічне , розмаїття тропів: постійні епітети , гіперболічні порівняння , метафори , символи. Взагалі стиль поеми пов'язаний з поетикою дум).

Які речення за будовою переважають у творі ? Чим вони характерні?

(У творі переважають складні речення. Мові твору властива також значна кількість сполучників , інверсія. Т.Г. Шевченко продемонстрував уміле користування лексичними , граматичними , стилістичними засобами мови).

Учитель. Основне завдання твору – право кожного народу на самостійний розвиток , а боротьба запорожців – головний зміст поеми. Будьмо завжди патріотами рідної землі , якими були запорожці Максим Залізняк , Іван Гонта , бо у нас лише одна Батьківщина...

Звучить запис пісні «І все це я – та Україна» (Музика А.Горчинського , слова Н.Бая , виконує С.Сорочинська)

VII. Оцінювання . Самооцінювання. Організація домашнього завдання.

1.Опрацювати матеріал уроку.

2. Домашнє завдання диференційованого характеру:

** виписати з твору 5 безсполучникових речень , зробити їх синтаксичний розбір;*

** творча робота на тему: «Захоплюючі сторінки «Гайдамаків» Т.Г.Шевченка».*

Інтонація безсполучникових складних речень.

Мета уроку: закріпити знання про даний тип речень ; сформувати уміння схематично зображати інтонаційно-змістове оформлення ; розвивати творчі здібності учнів ; підвести учнів до розуміння загальнолюдських цінностей шляхом осмислення цієї теми.

Тип уроку : самостійна робота

Форми роботи: рефлексія , «мікрофон», лірична хвилинка, робота в малих групах, конструювання , творчо-пошукова робота , «карусель», «мозковий штурм», робота з картками.

Обладнання: картки з творчими завданнями , схеми, таблиця.

Епіграф уроку:

Свою Україну любіть ,
Любіть її ... Во врем'я люте .
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.
Т.Г.Шевченко

Зміст і структура уроку

Методична ремарка. Робота здійснюється у творчих дослідницьких групах , кожна з яких доповнює іншу ; завдання творчо-дослідницького характеру здійснювалися методом випереджувального навчання.

Установчо - мотиваційний етап

I. Організаційно-вступна частина.

Лірична хвилинка. Лунає ніжна лірична мелодія , на фоні якої звучить поезія Т.Г.Шевченка «Вітер з гаєм розмовляє».

Вітер з гаєм розмовляє ,
Шепче з осокою ,
Пливе човен по Дунаю
Один за водою.

Пливе човен води повен ,
Ніхто не спиняє ,
Кому спинить – рибалоньки
На світі немає.
Поплив човен в синє море ,
А воно заграло , -
Погралися гори-хвилі –
І скіпок не стало.

Розумова розминка («карусель» запитань і відповідей)

- яке враження справила на вас ця поезія? (ця поезія

незвична , відчувається піднесено-емоційний стан душі автора;

- яка основна тема твору? (гармонія природи та людини);
- які речення переважають у творі? (складні сполучникові речення).

II. Повідомлення теми та мети уроку .

(Учитель повідомляє тему уроку , учні записують у зошити , прогнозують очікувані результати).

Постановка виконавських завдань:

- 1.Поглибити знання про безсполучникове речення.
2. Досліджувати інтонаційні особливості безсполучникових складних речень.
3. Удосконалювати творчо-пошукову роботу.

Операційно-пізнавальний етап

III. Актуалізація та корекція опорних знань учнів.

Методична ремарка. Учні систематизують знання з теми за картками із запитаннями для самоконтролю .

Картка із запитаннями для самоконтролю

- 1.Що називається безсполучниковим складним реченням?
- 2.Назвати типи безсполучникових складних речень .
3. Які розділові знаки ставляться у безсполучниковому складному речення?
4. У яких стилях використовуються безсполучникові складні речення?
5. Які бувають безсполучникові речення , коли прості речення не підпорядковані одне одному ?
6. Які бувають безсполучникові речення , коли одне просте речення пояснює інше?

Проблемне завдання «Мозковий штурм»

Прочитати записані на дошці речення з потрібною , на вашу думку , інтонацією.

1. Барони ревли на radoшax , грали лютні , співано вояцьких пісень , отці , кожен по-своєму , пробували зятягнути псалми , уста набирали розмаху , пси під столами гризлися за кістки , слуги в кутках ждали недоїдків ; гикання , плямкання...
2. Чи можна ошчасливити камінь? Над ним можна лише підвестися: вирвавшись з-під його влади , злетіти , визволитися , розпростерти крила-руки.
3. Уже й зникало сонце за горбами – сад шепотів пошерхлими губами якісь прощальні золоті слова.
4. Землі хоч тисячу століть – вона не втішиться , не зникне.
- Які типи інтонації ви помітили ?

Творчо-дослідницький етап

IV. Застосування учнями знань , умінь , навичок.

Учитель. Найчастіше у безсполучникових складних реченнях зустрічаються три типи інтонації:

- перелічувальна;
- зіставна;
- пояснювальна.

Самостійна робота учнів в парах .

Учні дають характеристику кожного типу інтонації і записують у таблицю.

Тип інтонації	Характерні ознаки
1.Перелічувальна інтонація. А нині вже осінь ходить лісами , птаство сумує всіма голосами.	<i>Характерна для безсполучникового складного речення , що складається з двох і більше простих речень , які пов'язані між собою сурядним зв'язком. Між простими реченнями пауза невелика , кожне з них вимовляється з підвищенням голосу і незначним спадом перед паузою.</i>
2.Зіставна інтонація. При згоді й малі справи міцніють , при незгоді – великі занепадають.	<i>Властива безсполучниковому складному реченню , що складається лише з двох частин (синонімічні до сурядних) .наголошене слово в пояснювальній частині речення вимовляється підвищеним тоном , а в пояснюючій – зниженим , між обома реченнями тривала пауза.</i>
3. Пояснювальна інтонація. Всяк розумний по своєму: один спершу , а другий потім.	<i>Для неї характерна виразна пауза між простими реченнями , наголошене слово в першому реченні вимовляється підкресленою вимовою. Таку інтонацію мають речення . що складаються з двох частин. Друга частина коментує , доповнює , уточнює , з'ясовує , конкретизує зміст першої. Частини неможна поміняти місцями.</i>

Лексична хвилинка .

Робота зі словником літературознавчих термінів.

З'ясовують визначення понять : «бароко», «класицизм».

Диктант-пояснення (робота в парах)

Завдання .Записати речення , визначити кількість частин, граматичні основи , смислові відношення між частинами,

Накресліть схеми.

- 1.Мудрі люди порадили: не все читай упідряд.
2. Гляну на березограй – аж серце завмирає.
- 3.Історію цивілізації можна передати шістьма словами: чим більше знань , більше можеш.
- 4.Раптом сонце кинуло перші промені , з неба залунала пісня жайворонка , легенький вітерець приніс із полів запахи трав і польових квітів.
5. Прокинуся – сонце і квіти побачу.
6. Сухий квітень – голодний рік.

* визначити спосіб творення слова «супутниця».

Творче завдання(робота в малих групах)

З невеликих простих речень сконструйте всі можливі безсполучникові речення , схарактеризуйте їх ; прочитайте , правильно інтонуючи.

Стало сумно. Навкруги розкинулися безкраї степи.

Життя – це передусім улюблена робота. Людина може бути щаслива тільки в праці. Кожен повинен усвідомлювати необхідність бережливого ставлення до природи. Тоді її можна буде зберегти для майбутніх поколінь.

Наближалася зима. Безлисті дерева немов зіщулилися з холоду.

Дослідження – творче конструювання

Завдання: Доповнити прислів'я та приказки , поясніть розділові знаки.

Не вчи шуку плавати...

Стоїш високо...

Стоїш низько...

Від гніву старієш...

Довідка. ...від радості молодієш. ... шука знає всю науку....не будь гордим. ...не гнися.

V. Оцінювання . Самооцінювання.

Контрольне завдання (індивідуальні картки)

Картка №1

Переписати речення , визначити смислові зв'язки , підкреслити граматичні основи.

І йшли до тієї чарівної квітки свідчить легенда і старі й молоді йшли царі зі шляхетним почтом і жебраки з ковінкою. Але все марно щастя не давалося до рук. Не встиг доторкнутися бутон розкрився сам по собі.

Картка №2

Доповнити речення , враховуючи тип смислового зв'язку, даний у дужках. Зробити синтаксичний розбір двох речень.

Защебетали пташки (наслідок). Життя , як стерня (пояснення або доповнення). Більше діла (протиставлення). Не рубай вище своєї голови (причина).

Картка №3

Скласти і записати безсполучникові речення , використовуючи наведені слова , накреслити схеми.

Ліс, сонце. Природа , людина. Ранок , птахи. Жайворонок, береза (дані слова повинні бути підметами).

Конструювання речень

Завдання: за поданими схемами скласти речення.

1) □, □, □.

2) □, □; □, □.

3) □-□.

Системно-узагальнювальний етап

VI. Підсумок уроку .

Рефлексія (за технологією колективно-групового навчання «Мікрофон»).

- Чи вдалося вам досягти мети уроку?
- Які прийоми роботи хотіли б використати під час наступних уроків?
- Яким кольором можна відобразити ваш настрій?

VII. Домашнє завдання

1. Виписати з тексту художньої літератури сім безсполучникових складних речень з різними смисловими зв'язками .

Кома та крапка з комою між частинами безсполучникового складного речення (на матеріалі народних дум та балад).

Мета: опрацювати правила про постановку розділових знаків у безсполучникових складних реченнях, домогтись засвоєння учнями розділових знаків у складному безсполучниковому реченні з однорідними частинами ; формувати вміння працювати з додатковою

літературою ; виховувати інтерес до вивчення народних звичаїв , обрядів, традицій , прищеплювати любов до українського фольклору.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Обладнання: картки-завдання ,таблиця, портрети кобзарів , ілюстрації до народних дум та балад.

Форми роботи: «Мікрофон»(технологія колективно-групового навчання) , «Лови помилку», пояснювальний , коментований диктанти , лінгвістичне спостереження , робота в парах ,математичний диктант , творче завдання , поетична хвилинка. «синтез думок»(технологія кооперативного навчання), тестові завдання.

Нехай катраном розцвітає доля -
У ній усе: і мова , і земля , і пісня.
Г. Кривда

Зміст і структура уроку

Установчо-мотиваційний етап

I. Організаційно-вступна частина

Вступне слово вчителя

Кобзо ! Ти наша
Одрада єдина...
Поки із мертвих
Воскресне Вкраїна ,
Поки дождеться
Живої весни ,
Ти нам про нашу
Тісноту дзвони.
Стиха дзвони ,
Нехай мучене серце
Важко заб'ється ,
До серця озветься ,
Як на бандурі струна
До струни.

II. Повідомлення теми , мети та завдань уроку.

З давніх-давен славилася українська земля своїми звичаями та традиціями. Щасливі ми , що народилися серед народу з такою багатою душею , народу , який уміє відчувати свої радощі і так прекрасно впливає свої думи . свої мрії , свої переживання піснями. Хто має таку пісню, тому немає чого страхатися за своє майбутнє.

Сьогодні на уроці ми помандруємо у таємничий світ народної пісні, думи. А тема нашого уроку – «Кома та крапка з комою між частинами безсполучникового речення». Мета сьогоднішнього уроку – опрацювати правила про постановку розділових знаків у безсполучникових складних реченнях, поглибимо знання про народну пісню.

Постановка завдань уроку:

1. Сформувати уміння та навички правопису.
2. Розширити знання про безсполучникове складне речення.
3. З'ясувати доречність дібраного епіграфа.

Операційно-пізнавальний етап

III. Актуалізація та корекція опорних знань учнів

Індивідуальне завдання «Лови помилку»

- на роздавальних картках, за потреби, виправити помилки у графічних схемах, що зображають складне речення (див. додаток 6).

«Мікрофон» (технологія колективно-групового навчання)

- Які члени речення називаються безсполучниковими?
- Наведіть приклад безсполучникового складного речення.
- Чим відрізняються безсполучникові складні речення від сполучникових?
- Які смислові відношення між частинами безсполучникових речень?

Пояснювальний диктант (колективно-групове навчання)

- Запишіть подані речення.
- Підкресліть у цих реченнях граматичну основу.
- Укажіть вид речення.
- Прочитайте написане, правильно інтонуючи.

Кобзарі за царату зазнавали значних утисків і переслідувань: їх били, розбивали їхні бандури, проганяли з ярмарків після війни помножують давні кобзарські традиції, виникають професійні колективи бандуристів. Нічого не бачать сліпі очі, однак кобзарева душа усе чує і бачить. То рвучкий вітер повіє, то струна озветься тонким плачем-риданням. Вітер притих поміж степових трав: біль людської душі і серця перепинив йому вільний шлях, зупинивши біля свіжої високої могили.

IV. Сприйняття і засвоєння нових знань.

Лінгвістичне спостереження.

(Учні читають і записують епіграф уроку в зошити).

- Прочитайте речення. Про що йдеться в реченні? (*Тут перелічується те, із чим пов'язана людська доля*).
- Як ви можете пояснити розділові знаки у реченні?
(*Діти усвідомлюють, що цей матеріал потребує вивчення, має значення для пунктуаційних умінь*).

Робота з таблицею «Кома та крапка з комою в безсполучниковому складному реченні»
(див. додаток 7)

«Мікрофон» (технологія колективно-групового навчання).

- Поясніть розділові знаки у реченні: Історія , криваві січі погубили імена багатьох кобзарів , загубили їхні могили .
- Розкрийте лексичне значення слів : «кобза» , «кобзар».
- Зробіть синтаксичний розбір речення.

Творчо-дослідницький етап

V. Застосування учнями знань , умінь , навичок.

Робота в групах (технологія колективно-групового навчання).

Картка № 1.

1. «Незакінчені речення»

а). Кричать сови , ...

б). Мандрував кобзар по селах Канівщини , ...

в). Заспівав кобзар пісню про козаків , ...

г). Оточили сліпця люди з навколишніх сіл , ...

д). У години найтяжчих випробувань вони виливали свою тугу в задушевній пісні , ...

2. Редагування схеми.

* Поставити розділові знаки в схемах , пояснити особливість інтонування в безсполучникових складних реченнях

1

, ,

2.

; ;

3.

; ,

Картка №2

1.Коментований диктант.

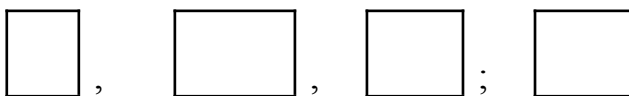
* Записати речення , прокоментувати пунктограми в них.

*а)Удовою затужила осінь над степами ,
Дощі дрібні полилися на ковиль сльозами ,
В морі Чорнім і Азовськiм хвилі розходились ,
Над Сивашем , над Чонгаром тумани спустились.*

*б)За річкою вогні горять ,
Там татари полон ділять.*

2.Редагування схем до поданих речень.

а)

б)

Математичний диктант

Учитель. Мовці іноді виходять на довгі , марафонські синтаксичні дистанції. Нехай умовно кожне просте речення – це 10 км. (в межах складного).

- Знайти суму , тобто довжину синтаксичної дистанції у поданому реченні.
- Зробіть висновок про доцільність розгорнених синтаксичних конструкцій.

На возі злегенька поторохкують червонобокі , в поливі миски , на днищах яких спочивають соняшники . квіти і сонце ; перехоплюють вітерець зеленкуваті і сизі , наче в них і досі не розтопилась паморозь , глечики ; розкапустились макітри і ринки , запишались горшки-двійнята , що в них аж цілий обід понесуть добрим людям ; дебелиють горлові горишки , в яких би вмістився і я , і гончареві скощавлені дрібнята ; цвітуть бокасті куманці , зачоплені кумедними п'яноокими голівками баранців.

10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 = 90 км.

Висновок. Письменники за допомогою сполучникового чи безсполучникового зв'язку поєднують розрізнені предмети та їх ознаки в цілісну картину. Такі розгорнені речення створюються з метою передачі взаємодії подій , переходу одного стану в інший , синтезу побаченого й почутого , об'єднаних спільною думкою або спільним настроєм.

Поетична хвилинка
Виразне читання думи
Похід Свірговського на Волощину
Як того пана Івана ,
Що Свірговського гетьмана ,
Да як бусурмани піймали ,
То голову йому рубали ,
Ой голову йому рубали ,
Да на бунчук вішали ,
Да у сурми вигравали ,
З його глумували.
А із низу хмара стягала ,
Що воронів ключа набігала ,
По Україні тумани клала;
А Україна сумувала ,
Свого гетьмана оплакала.
Тоді буйні вітри завивали:
«Де ж ви нашого гетьмана сподівали?»
Тоді жайворонки повилися:
«Де ж ви із нашим гетьманом простилися?»
У глибокій у могилі ,
Біля города біля Килії ,
На турецькій лінії.

- Яка основна думка твору?
- Які використовуються речення у думі?

Творче завдання .

На основі простих речень утворіть складні безсполучникові речення. Поясніть відношення між простими реченнями у складі безсполучникового складного речення та вживання розділових знаків.

У 30-х роках у Харкові було скликано з'їзд кобзарів. Народні співці плекали надію на підтримку їхнього мистецтва . Однак старих незрячих посадили у

вагони , вивезли за місто і в лютий мороз викинули у яр , залитий водою. Там нещасні і знайшли свій кінець. Довгий час цей факт сталінського вандалізму замовчувався офіційною владою. З настанням незалежності України все стало явним. Сьогодні про цей страшний злочин проти українського народу знає увесь народ.

Системно-узагальнювальний етап

VI. Закріплення знань , умінь та навичок учнів

Тестовий контроль знань

1.Що називається безсполучниковим складним реченням:

а) речення , що складається з двох і більше граматичних основ;

б) речення , що з'єднане сполучниковим зв'язком ;

в) речення , що має одну граматичну основу.

2.Які розділові знаки ставляться у безсполучникових реченнях:

а) крапка . тире;

б) дефіс , двокрапка;

в) кома , крапка з комою , двокрапка , тире.

3.Вкажіть безсполучникове складне речення:

а) *На узбіччі долини біля двох сокорів козацьких, козак постріляний , порубаний знемагає.*

б) *Лягло сонце за горою , зірки засіяли.*

в) *Не один козак сам собі шкоду шкодив , що від молодії жінки у військо ходив.*

4.Визначте тип речення:

Одного чудового літнього вечора ми зібралися в саду , щоб послухати кобзаря ; його посадили на стільчику , а слухачі утворили навкруг нього коло.

5.Побудуй безсполучникове складне речення : *кобзарські музики , спів , традиції.*

«Синтез думок» (технологія кооперативного навчання)

(Перша група складає безсполучникове складне речення, друга – розставляє розділові знаки у цьому реченні).

VII. Підсумок уроку

1. Завершальне слово вчителя.

2. Оцінювання навчальних досягнень учнів.

VIII. Домашнє завдання.

1. Опрацювати підручник : §

2. Виписати з народних дум та балад 5 безсполучникових речень.

Двокрапка у безсполучниковому складному реченні (на матеріалі роману Пантелеймона Куліша «Чорна рада»)

Мета уроку: вивчити правила постановки двокрапки в складних безсполучникових складних реченнях і на цій основі сформувати відповідні пунктуаційні навички ; повторити постановку двокрапки в простих реченнях і реченнях з простою мовою; розширити мовний запас учнів новими історичними постатями; розвивати зв'язне мовлення , уміння обґрунтовувати свій вибір , складати алгоритм.

Тип уроку: самостійна робота

Обладнання: схеми , алгоритми, роздавальний матеріал, перфокарти ,портрет П.Куліша , роман «Чорна рада», ілюстрації до твору «Чорна рада».

Форми роботи: репродуктивна бесіда («вільний мікрофон»), усне повідомлення на лінгвістичну тему, синтаксична олімпіада, пошуково-дослідницька робота , аудіювання з елементами творчого конструювання («коло ідей»), самостійна робота , робота в групах.

Зміст і структура уроку

Методична ремарка: *Учні об'єднані у творчі групи. Перед кожним учнем на парті – схеми , таблиці , роздавальний матеріал , словники.*

Установчо-мотиваційний етап

I. Організаційно-вступна частина

Вступне слово вчителя. Радий вітати всіх на святі зустрічі з його величністю – Словом. Коштовний словесний вінок з сонцесайної рути-м'яти , запашного любистку, багряних маків та блакитноокого барвінку так личить найдорожчому скарбу для кожної людини – рідній мові. У її володіннях чимало незвіданого , казкового , таємничого, що чекає на своїх дослідників.

II. Повідомлення теми , мети та завдань уроку

А досліджуватимемо ми таємничі синтаксичні лабіринти , занурившись у глибини словесного безмежжя повісті П.Куліша „Чорна рада”. Адже мета сьогоденного уроку – вивчити та узагальнити знання про безсполучникове складне речення., практично застосовувати набуті знання , удосконалювати творчу співпрацю у малих групах, оцінювати власні результати ; розвивати уважність , навички творчо-дослідницької роботи ; виховувати любов до історичного минулого .

Постановка виконавських завдань.

- 1.Вдосконалювати вміння застосовувати набуті знання про безсполучникове складне речення.
2. Фіксувати та прокоментувати логічні домінанти – асоціативні коди кожного етапу уроку (*«складання резюме»*).

Репродуктивна бесіда

(«вільний мікрофон»)

Мета: створення сприятливої атмосфери для усвідомлення учнями індивідуального рівня та ступеня його узагальнення.

- У яких стилях мовлення вживаються безсполучникові складні речення?
- Наведіть приклад безсполучникового складного речення.
- Як і смислові зв'язки між частинами складного безсполучникового речення?
- Назвіть наукові терміни, що стосуються цієї теми.

Операційно-пізнавальний етап

III. Актуалізація та корекція опорних знань учнів з теми.

Словниковий розподільний диктант з ключем

Завдання. Розподілити у дві колонки слова відповідно до написання з не (*разом чи окремо*); підкреслити третю літеру від початку, можна буде прочитати вислів-ключ.

Нерідко	не рідний, а чужий
Неозорий	не написаний ним твір
Неминуче	не абрикос
Неабихто	не рабство, а неволя
Ненависть	не аналізований учнем
Нечасто	не дійти
Неохоче	не альтруїст

Ключ: роман «Чорна рада».

Усне повідомлення учня на лінгвістичну тему: «Розділові знаки у безсполучниковому складному реченні».

Коментоване письмо (синтаксичний розбір речень, записаних на картках).

1. Один був молодий собі козак, збройний, як до війни; другий, по одежі і по сивій бороді, сказать би піп, а по шаблюці під рясою, по пістолях за поясом і по довгих шрамах на виду – старий козарлюга.

2. Двоє лягли під Смоленським; оставсь тільки Петро.

3. Як ось ударили голосно бубни, засурмили сурми.

4. Усі послали у парчевих соболевих турських шубах; на ногах у князя були виліжені жемчугом сап'янці.

Інтелектуальна розминка

(«снігова куля»)

- У чому особливість будови даних речень?
- Для якого стилю мовлення вони характерні?
- Яка домінанта аналізованих речень?

IV. Мотивація навчальної діяльності

Самостійна робота в групах.

Перша група. На основі спостережень за реченнями поданого тексту сформулювати пунктуаційні правила.

1. Коні в їх потомлені , одежа й тороки позапилювані: зараз було знати , що їдуть не зблизька.

2. Діти мої! Наступає страшна година: перехрестить , мабуть нас Господь ізнов огнем да мечем.

3. Обернувся козак , переступаючи через поріг , - і серце в його заграло: Леся не спускала з його очей , а в тих очах сіяла й ласка , й жаль , і щось іще таке , що не вимовиш ніякими словами.

Друга група. Опрацювати теоретичний матеріал підручника і скласти алгоритм постановки розділових знаків (див. додаток 8).

Третя група. Добирає приклади , дає аналіз роботи першої і другої груп, пропонує своє бачення теми , наприклад вживання двокрапки у безсполучниковому складному реченні.

Творчо-дослідницький етап

V. Застосування учнями знань , умінь , навичок.

Коментоване письмо. Користуючись алгоритмом , пояснити розділові знаки.

1. І – так , як сонце засіяло: увійшла в світлицю Леся.

2. Не так думав Петро: він зараз догадався , що Череваниха б'є на якогось іншого зятя , да й сама Леся ним гордує.

3. Хропли козаки на весь двір , од самої світлиці , де спочивав гетьман із Шрамом , да аж до стані; там спав Василь невольник при Череваневих конях.

Самостійна робота

Доповніть речення:

1. Бідний козак тайвсь од усіх із своїм коханням,...

2. Є золоте правило:...

3. Я знаю:...

4. Леся полюбила Сомка:...

Синтаксична олімпіада

Методична ремарка. Робота з перфокартами та роздавальним матеріалом у творчих групах

(на чолі кожної – рефрент-консультант , який здійснює загальний контроль груп і коментує результати роботи).

Завдання: позначити за допомогою перфокарт вид складного речення: 1 група – складносурядні ; 2 група – складнопідрядні; 3 група – безсполучникове; 4 група – з різними видами зв'язку .

Жаль Петру стало Лесі; уже хотів вийти з-за куща, заступити отмицарам дорогу да й битись. Уже вони й обминули його , а він іще стоїть , що чинити. Почала була бламати , щоб не погубляли її. Дорога то спускалась униз , то знов підіймалась угору. Будинки в сього значного козака були не Череваневих: гонтова криша була височенна, у два п'ятра. А Череваниха з дочкою тож вилізли з ридвана . щоб привітатись із своєю вельможною родичкою. Так-то вже тому бідному козакові любощі

очі затуманили , що , здавалось , тільки там , де вона , і сонце , і божий мир красен; а без неї усюди тьма і пустиня. Кирило Тур вийшов із хати і почав звати свистом свого коня з гаю.

Відповідь-код: I група – 4 , 8.

II група – 3 , 6

III група – 1 , 5

IV група – 2 , 7

Пошуково-дослідницька робота

(робота в парах)

Завдання: знайти і зачитати кожній групі по 2 безсполучникових складних речення з тексту твору «Чорна рада». Пояснити розділові знаки у них.

Аудіювання з елементами творчого конструювання

(«коло ідей»)

Завдання: усно відтворити запропонований учителем уривок з твору , визначивши складні речення ; вказати їх вид.

Системно-узагальюючий етап

VI. Закріплення в) □:□.

3. Творче завдання (для окремих учнів). Домислити речення та побудувати їх схеми.

а) Петро мій мов удруге народився:...

б) Тоді Череваниха поїхала попереду, ...

в) Сомко повів за руку Лесю , про здоров'я питав , голубив; ...

знань, умінь , навичок

Самостійна робота

Завдання: із 5 зачитаних речень , учні записують , використовуючи картку кодування , під номером певного типу речення код , який йому відповідає.

№ речення 1 2 3 4 5

Відповідь 5 3 2 1 4

Картка - кодування

1.- складнопідрядне речення

2.- складносурядне речення

3.- безсполучникове речення

4.- просте речення

5. - з різними видами зв'язку

1.Кінь пасся на волі округ хати.

2.Розумна була животи́на: зараз прибігла , зачувши хазяйський посвист.

3.Ще не дійшло й до півночі , а вже всі давно спали.

4.Прийшла шептуха і наварила якогось зілля , щоб напоїти на ніч , та й сама бабуса осталась ночувати на подвір'ї.

5.Звернув з доріжки за куш , щоб ні з ким не зустрітись.

VII. Оцінювання. Само оцінювання знань учнів. Організація домашнього завдання.

1. Опрацювати матеріал уроку.
2. Скласти і записати речення за схемами:
 - а) □,□,□,□.
 - б) □,□;□,□,□.

Тире у складному безсполучниковому реченні

Мета: забезпечити засвоєння учнями правил вживання тире в безсполучниковому складному реченні, формувати уміння й навички

розпізнавати цю пунктограму, пояснити її за допомогою правил, правильно ставити тире між простими реченнями у складному безсполучниковому.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Обладнання: картки-завдання , схеми , алгоритми, роздавальний матеріал , збірки ліричних поезій.

Форми роботи: Репродуктивна бесіда «вільний мікрофон», диктант-взаємоперевірка (робота в малих групах), лінгвістичне спостереження, робота з підручником, усне лінгвістичне повідомлення, гра «Аукціон», творчий диктант, лінгвістична гра «Знади зайве речення», самостійна робота творчо-пошукового характеру , поетична хвилинка.

Зміст і структура уроку

Методична ремарка: робота на уроці здійснюється у творчих дослідницьких групах, кожна з яких взаємодоповнює іншу. Перед кожним учнем на парті – опорні схеми.

Установчо – мотиваційний етап

I. Організаційно-вступна частина.

Сугестивне введення в тему: під ліричну мелодію розпочинається урок.

Бесіда репродуктивного характеру

1. Які асоціації викликає у вас ця мелодія?
2. Чи співзвучна вона з вашим настроєм?

II. Оголошення теми, мети та завдань уроку.

Учитель. Тема нашого уроку: Розділові знаки в складному безсполучниковому реченні.

Мета уроку – вивчити та узагальнити знання по даній темі, вміти застосовувати набуті знання , удосконалювати творчу співпрацю у малих групах, оцінювати власні результати; розвивати уважність, навички творчо-дослідницької роботи; виховувати любов до краси рідного слова.

Постановка виконавських завдань.

1. Вдосконалювати вміння застосовувати набуті знання про розділові знаки у безсполучниковому складному реченні практично.
2. Досліджувати смислові зв'язки між простими реченнями-частинами у безсполучниковому складному реченні.
3. Удосконалювати роботу творчо-дослідницького характеру.

Операційно – пізнавальний етап

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Диктант-взаємоперевірка

(робота у малих групах)

Зі щитом або на щиті

Існує легенда про спартанку Горго: проводжаючи сина на війну. Вона вручила йому щит і сказала коротке напутнє слово: «ЗІ щитом або на щиті». Це означало: або ти повернися переможцем , зі щитом, або ж загинь як герой, щоб тебе принесли з почестями, на щиті. Відтоді цей вислів став крилатим.

Інколи також говорять: «Його підняли на щит». Це означає: йому віддали найвищу шану. Даний вислів виник у зв'язку з римським звичаєм: воїни, обравши вождя чи імператора, піднімали його на щиті над своїми головами.

Репродуктивна бесіда «вільний мікрофон»

- Вкажіть безсполучникове складне речення у тексті.
- Які смислові відношення у цих реченнях?
- Прокоментуйте поставлені розділові знаки у складному безсполучниковому реченні?
- Накресліть схему складних безсполучникових речень.

Творчо – дослідницький етап

IV. Сприймання і засвоєння нових знань.

Лінгвістичне спостереження

- Прочитайте з дошки і запишіть у зошити речення.
- Підкресліть граматичну основу речення
- Встановіть смислові відношення у поданих реченнях
- Спробуйте обґрунтувати розділові знаки у реченнях

Інших не суди – на себе погляди. Зайде сонце – розташуємось на нічліг. Учень хвилювався – задача не розв'язувалася

V. Сприймання і засвоєння нових знань

Робота з підручником

- Прочитайте теоретичний матеріал підручника.

Висновок: у складному безсполучниковому реченні тире ставиться:

- якщо зміст частин протиставляється або зіставляється ;
- якщо в другій частині міститься порівняння з тим , про що говориться в першій;
- якщо в першій частині вказується на умови дії другої частини;
- якщо друга частина виражає наслідок чи висновок з того, про що говориться в першій;
- якщо в першій частині говориться про час дії другої частини;
- якщо друга частина є неповною.

Усне повідомлення тексту наукового стилю на тему: «Тире в складному безсполучниковому складному реченні» (виступ мовознавця).

Робота в групах.

Перша група.

Запишіть прислів'я, з'ясуйте їх значення. Розставте розділові знаки. Перетворіть , де можна , безсполучникові складні речення на сполучникові.

Щастя в повітрі не в'ється воно в боротьбі дістається. Підійми всяк колосок з колоска росте мішок. Скажеш не вернеш напишеш не зітреш відрубаш не приторочиш.

Додаткове завдання:

У виділеному слові пояснити орфограму.

Пояснити лексичне значення слова всяк.

Друга група.

Скласти речення за схемами:

1.

: причина

2.

умов - наслідок
а к

3.

час -

4

- висновок
к

5

-

Третя група

Накресліть схему алгоритму постановки тире у безсполучниковому складному реченні.

(див. додаток 9).

Четверта група.

Зробіть синтаксичний розбір двох речень

1) Ясно ще осіннє небо сяє – холодом осіннім вже в повітрі потягає.

2) Так тихо, спокійно на березі річки – хочеться сісти в човен і поплисти.

Гра «Асоціації»

Вчитель. На дошці намальована гілка калини без ягід.

Зверніть увагу на цю гілочку. Приберемо її в червоні ягоди-намистинки, щоб заплomenіла у нас гілочка калини. Я роздам вам по одній ягідці кожному, а ви запишіть , які асоціації у вас виникають , коли чуєте слово калина, використовуючи складні безсполучникові складні речення.

- ***Один учень збирає ягоди і закріплює їх на дошці.***

Вчитель. Ось яку китицю ви сформували з ягід. Цікаво, що ж ви уявляєте собі, коли звучить слово калина. Зачитаємо...

- *озвучення учнівських асоціацій.*

Творчий диктант

Доповніть уривки речень так, щоб утворились безсполучникові речення, враховуючи типи смислового зв'язку між частинами, поданими у дужках.

1). *Любіть книгу(пояснення).*

2). *Материнська любов ніколи не вмирає(доповнення).*

3). *Я пишаюсь своїм походженням(причина).*

Лінгвістична гра «Знайди зайве речення»

Вчитель. Уважно прослухайте речення. Знайдіть серед них «зайві» (не безсполучникові). Поясніть правила вживання двокрапки у реченнях.

1. *Прислів'я і приказки – стислі крилаті вислови: в них сконцентровано життєвську мудрість і філософію народу.*

2. *Своїм мовним багатством і змістовим розмаїттям українські прислів'я і приказки охоплюють усі*

51

3. *сторони життя людини: її погляди на світ, суспільні явища, громадські та родинні взаємини, побут тощо.*

4. *Люди кажуть: «Посієш вчасно – збереш рясно».*

5. *І жодного слова звідси не викинеш: тут сконцентровано багатовіковий господарський досвід народу.*

(Друге і третє речення – «зайві». Друге – просте, з узагальнюючим словом при однорідних членах; третє – речення з прямою мовою).

Гра – аукціон

Вчитель. Хто згадає найбільше прислів'їв та приказок з тире?

Наприклад: **Вовка боятися – в ліс не ходити.**

Поспішити – людей насмішити.

Сказано – зроблено.

- Чому в прислів'ях і приказках найчастіше вживаються складні безсполучникові речення з тире?

Системно – узагальнювальний етап

VI. Закріплення знань, умінь та навичок.

Самостійна робота творчо-пошукового характеру

Завдання: виписати з тексту ліричного твору безсполучникове складне речення і прокоментувати його (*літературознавчий аналіз*), зробити синтаксичний розбір, прокоментувати смислові зв'язки між простими реченнями – частинами у безсполучниковому складному реченні

(кожна група працює над одним ліричним твором).

VII. Підсумки уроку.

Підсумково-узагальнювальна бесіда

(«вільний мікрофон»)

- Яку роль відіграє інтонація у безсполучниковому реченні?
- Охарактеризуйте види інтонації в безсполучникових реченнях.
- Чи є взаємозалежність між інтонацією і розділовими знаками в безсполучниковому реченні? Обґрунтуйте свою відповідь.

Поетична хвилинка

*Сурми зазоріли, коні одуріли,
Заступили сонце половецькі стріли.
Лічить мати втрати, мила з туги мліє...
Отака історія в пісні пламеніє.*

*Розлились пожари попід чорні хмари,
Витоптали землю клятї яничари.
Плаче в полі вітер і сліпа бандура...
Отака історія – українська дума...*

*Димом-порохами поміж реп'яхами
Дихає Чорнобиль нашими гріхами.
Ті зреклися мови, ті зреклися роду...
Отака історія нашого народу.
(Б.Стельмах).*

- Яких за будовою речень найбільше у тексті?
- Яка їх стилістична функція?
- Подумайте, яка стилістична функція безсполучникових складних речень у художньому стилі взагалі.
- Яку роль відіграє інтонація у безсполучникових реченнях прослуханого вірша?

VIII. Оцінювання. Самооцінювання. Організація домашнього завдання.
Домашнє завдання диференційованого характеру:

1. Знайдіть у художній літературі текст-опис, у якому б переважали безсполучникові складні речення.

2. Зробити синтаксичний розбір наведених речень.

Заходило сонце, у вузьких хутірських вуличках стояла червона курява, в садах варилася на триніжках вечеря, гупали об землю спілі яблука. Дерева розправляють сонні віти, над ними угорі – пташиний спів.

3. Виконання варіативних вправ з підручника.

Тематична контрольна робота

Мета уроку: виявити рівень знань , умінь та навичок учнів по темі «Безсполучникове складне речення».

Тип уроку: контроль знань

Зміст і структура уроку

I. Організаційний момент. Оголошення теми , мети уроку.

II. Робота учнів над текстовими завданнями.

Перший рівень

1. Чим відмінні складні безсполучникові речення і речення складносурядні та складнопідрядні:

- а) смисловими зв'язками між частинами;
- б) кількістю граматичних основ;
- в) наявністю сполучників та сполучних слів між частинами (простими реченнями).

2. У безсполучникових складних реченнях частини (прості речення) поєднання:

- а) сполучниками , сполучними словами та інтонацією;
- б) лише інтонацією.

3. Вкажіть безсполучникове складне речення:

- а) Зацвіли луки , діброви.
- б) Цінує розум вигуки прогресу , душа скорби прадавні стереже.
- в) Усе одбивається в пісні , як у морі: рожева зоря , й червона кров , і темна ненависть , і ясна любов.

3. У реченні «Закон життя один: вірно служити своєму народові» друге речення:

- а) вказує на причину того , про що говориться в першому реченні;
- б) пояснює зміст першого речення;
- в) вказує на час того , про що говориться у першому реченні.

4. Речення «Зрубав дерево – посади два» :

- а) просте з однорідними членами речення;
- б) безсполучникове складне;
- в) складносурядне.

5. Безсполучникові речення найчастіше вживаються у стилях:

- а) науковому;
- б) публіцистичному;
- в) офіційно-діловому;
- г) художньому та розмовному.

6. Знайдіть безсполучникове складне речення з однорідними частинами:

- а) Бери до серця і затам: душа творця не переквітне.
- б) Мусим добре знати: крім весни літа , є ще в нашій серці осінь і зима.
- в) До правди тяжко ми доходим , неправда прийметься за мить.

7. Яке безсполучникове складне речення виражає одночасність явищ:

- а) Порозростають тії білії сніги , покривуться травицею всі луки.

- б) Гули бджоли , щебетало птаство.
- в) Цінує розум вигуки прогресу , душа скарби прадавні стереже.
8. Вкажіть безсполучникове складне речення із значенням часу:
- а) До правди тяжко ми доходим , неправда прийметься за мить.
- б) З усього відчувала: сьогодні має статися щось важливе.
- в) Вітри вщухли – розп'ялися хрестами вітряки на вигоні.
- г) Люблю похмурі дні , коли сизі хмари ледь пробиваються крізь проміння золоте.
9. Кома і крапка з комою ставиться у безсполучниковому складному реченні:
- а) з відносно рівноправними частинами;
- б) з відносно рівноправними частинами;
- в) у складному реченні із сполучниковим і безсполучниковим зв'язком .
10. Вкажіть безсполучникове складне речення із значенням наслідку:
- а) Бери до серця і затам: душа творця не переквітне.
- б) Дитинству все казковим видається – не збіднюйте ж душі його красу!
- в) Ще сонячні промені сплять – досвітні огні вже горять.
11. Які відношення між частинами складного безсполучникового речення відбиває двокрапка й відповідна їй інтонація:
- а) послідовність , одночасність подій;
- б) вказує на причину , розкриває , доповнює зміст і частини;
- в) вказує на час або умову того . про що говориться у першому реченні;
12. Чи буде помилка , якщо замість двокрапки в складному безсполучниковому реченні поставити тире:
- а) так;
- б) ні;
- в) залежить від того , чи хоче мовець інтонацією виділити другу частину.

Другий рівень

1. У даному тексті вказати тип складних речень ;
2. Побудувати їх схеми ;
3. Підкреслити граматичну основу;
4. Зробити синтаксичний розбір виділеного речення.

Ой , умирав козак...

Могилу називали Сліпою . Була висока й гостра , самотньо мріяла в степу , викликаючи в козацьких дозорців думи про неминущість життя і неминущість слави.

Сироватка оглянувся. Ворога вже було видно: татари мчали двома широкими річками до могили. Мокій метнувся поглядом до вогню: треба б утікати, а він усе ще не розгорівся. Козак дивиться просто в обличчя татарам: вони летіли до могили , вимахували шаблями , несамотньо верещали , ревіли в ярості.

Серце козаچه закипіло ненавистю , він аж простер вперед руки , рвонувся навстріч своїм лютим ворогам. Це вони порубали його матір та батька , а тепер біжать , щоб нещадно порубати його побратимів на Січі , сплюндрувати його землю , її трави і квіти , жита і калини. Але він не пустить їх , поставить супроти них своє серце. І враз високе вогняне пасмо вихопилось з-під Сироватчиних ніг , обійняло козака в груди.

Він стояв і горів , як свічка , душа козака летіла до Бога , а серце – до Великого Лугу , до людей , до України.

Третій рівень

1. Яке з наведених речень є безсполучниковим:

- а) З прибережних дібров і лісів хмарою підіймалося жухле сухе листя , уже прибите памороззю перших морозів.
- б) Відчув: зараз він накрив мене мокрим рядном.
- в) Вона бачила ці береги , коли вони були ще зовсім пустельні.

2. Складіть безсполучникове складне речення за схемою:

3. Зробіть повний синтаксичний розбір речення:

Дитинству все казковим видається – не збіднюйте ж душі його красу!

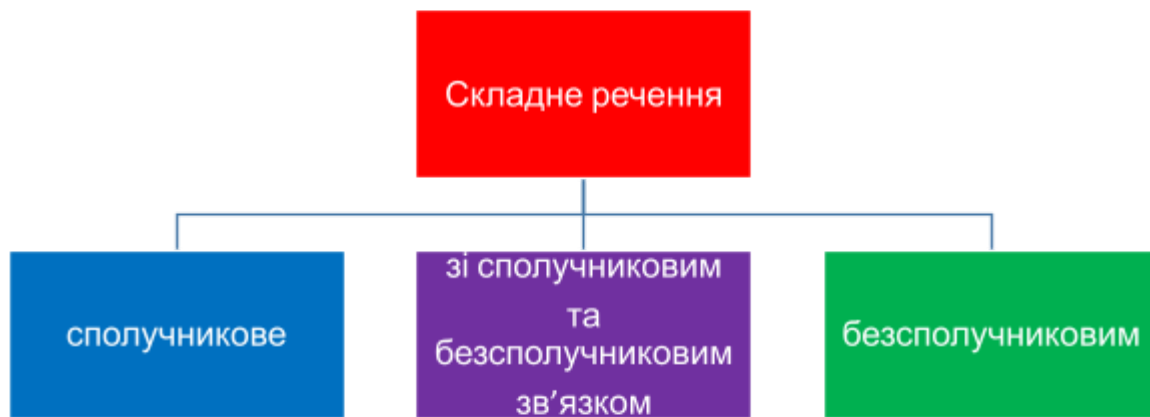
4. У поданому тексті розставте розділові знаки.

Прокинулось усе. Обізвалась трава голосами тисячі своїх жильців коників метеликів. Луги струшуючи срібну росу розлягалися співами своїх соловейків голосним кукуванням сивих зозуль журливим туркотанням горлиць. У повітрі бриніла дзвінка жайворонкова пісня... Крикнув бугай у болоті і замовк. Заревли корови по дворах закричали гуси на плавах. Усе рушилось. Прокинулися і люди. Пішов їхній гомін і все злилося в одну пісню життя.

5. Складіть опис природи (5, 6 речень) , використовуючи безсполучникові складні речення.

6. Наведіть приклади речення з протиставною інтонацією (2 речення).

Додаток 1

Додаток 2

Синтаксичний аналіз простого речення

I. Аналізоване речення.

II. Тип речення:

- а) за метою висловлювання (розповідне , питальне , спонукальне);
- б) за емоційним забарвленням (окличне , неокличне);
- в) за вираженням головних членів речення: двоскладне, односкладне – означено-особове , неозначено- особове , узагальнено-особове , безособове , називне) ;
- г) за повнотою: повне , неповне ;
- д) за наявністю другорядних членів речення (поширене, непоширене) ;
- е) за наявністю ускладнюючих членів речення (ускладнене , неускладнене.

III. Граматична основа.

IV. Аналіз членів речення.

Додаток 5

Синтаксичний аналіз складного речення

I. Аналізоване речення.

II. Тип речення:

1. За метою висловлювання (розповідне , питальне , спонукальне).

2. За емоційним забарвленням (окличне , неокличне)

III. Кількість предикативних частин.

IV. Способи граматичного зв'язку між частинами Речення.

V. Аналіз кожного простого речення у складному.

VI. Схема зв'язків у складному реченні.

VII. Розділові знаки у реченні.

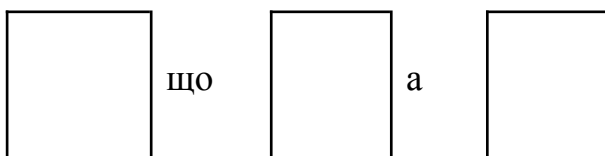
Додаток 6

1. Те ,що пережив народ , пережила і дума його , яка зароджувалась не в затишку хуторів чи палаців , а в кипучій Запорізькій Січі, в тяжких походах.

2. Надихають на боротьбу кобзарі не лише словами , а й власним прикладом.

3. Кобзар Остап Вересай зберіг і доніс до нашого часу невмирущу скарбницю народної поезії , яку передали йому попередники.

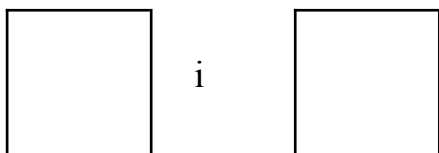
1.

що

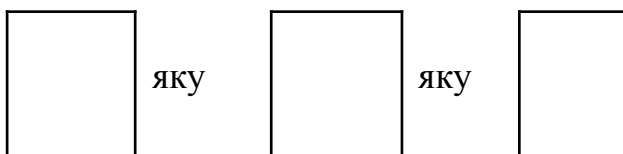
а

2.

і

3.

яку

яку

Додаток 7

Інтонація речень	Змістові відношення	Приклади	Схеми речень
перелік	Одночасність	Кричать сови, Спить діброва, Зірочки сіяють. Т.Г.Шевченко	□,□,□
перелік	Послідовність станів , дій , понять	Лягло сонце за горою, зірки засіяли. Т.Г.Шевченко	□,□
зіставлення	Протиставлення	Сталь гартується у вогні, Людина гартується в праці. (Народна творчість)	□,□

<u>Кому ставимо</u>
□,□,□. Частини безсполучникового речення виражають одночасність або послідовність подій чи явищ
<u>Крапку з комою ставимо</u>
□;□,□;□. Частини безсполучникового речення не тісно пов'язані між собою

Додаток 8

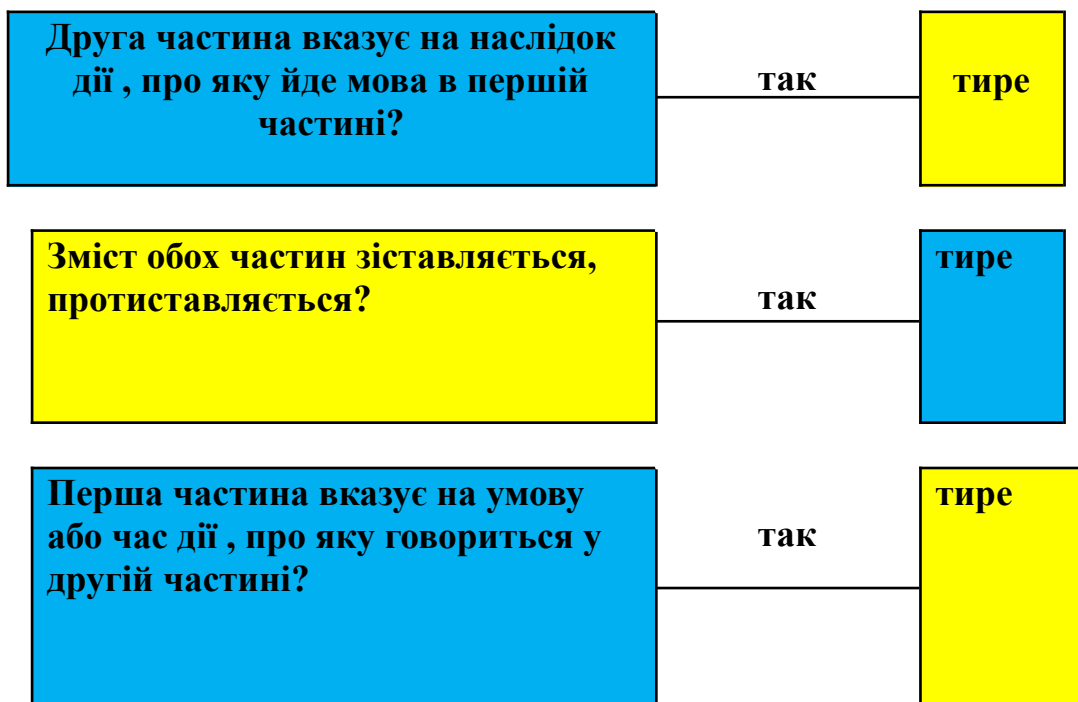
Частини речення вказують на одночасність , послідовність сумісність подій	так	<i>Кома</i>
	ні	<i>Тире</i>

Частини речення вказують на одночасність , послідовність сумісність подій	так	<i>Двокрапка</i>
		<i>а</i>
	ні	<i>Тире</i>

Друга частина вказує на причину того, про що говориться в першій	так	<i>Двокрапка</i>
		<i>а</i>
	ні	<i>Тире</i>

Друга частина вказує на: наслідок дії , умову , про які говориться в першій , або зміст обох частин зіставляється , порівнюється	так	<i>Тире</i>
	ні	<i>Тире</i>

Додаток 9

Бібліографія

1. Ампілова Л. Інтерактивні технології// Завуч. – 2004. - № 30. – с. 13.
2. Бутрин Л. Шануймо рідне слово// Матеріали для роботи юних знавців української мови. Тернопіль: Підручники і посібники , 2004. – с. 139.
2. Волосяк М. Інтерактивні форми роботи на уроці // Завуч. – 2006.- №16. – с.70.
3. Головецька Н., Солошенко Т. Інтегровані уроки вчителя словесника. Тернопіль: Мандрівець , 2007.
4. Інтерактивні технології навчання: теорія , практика , досвід. Методичний посібник / Авт. укл.: Помету О., Пироженко Л. – К.: «А.С.К.», 2005.
5. Куліш П. Чорна рада . – К.: Веселка , 1990.
6. Мацько Л., Сидоренко О. Українська мова: Збірник диктантів. – К.: Либідь , 1995. – 240 с.
7. Мельничайко В. Елементи лінгвістичного аналізу художнього тексту на уроках мови.// Дивослово. – 1998.- № 2. – с.15.
8. Скуратівський Л., Шелехова Т. Рідна мова , 9 кл.- К., 2002.
9. Степанишин Б. Українська література: Підручник для 9 кл. – К.:Освіта , 1995.- 230 с.
10. Шевченко Т.Г. Кобзар. – К.: Радянська школа, 1987. – 608 с.
11. Фасоля А. На порозі особистісно зорієнтованого навчання // Українська мова і література в школі. – 2004. - № 1.